

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Atlas minor Gerardi Mercatoris

Mercator, Gerhard

Amsterodami, 1610

Politia Belgii sub Burgundionibus/ Belgivm

[urn:nbn:de:bsz:31-118360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-118360)

EAm Galliarum Partem quam obinet Hispaniarum Rex describitur, idem quem in Francorum Regno constitui, ordo sequendus mihi erit. Primum ergo ea quæ de Inferioris Belgii politico statu mihi in studiorum gratiam communicavit vir clarissimus D. Dominicus a Burmania accipe, postea Provincias Dominiaque enumerabo & describam.

Politia Belgii sub Burgundionibus.

OMNIS Gallia secundum Iulium Cæsarem divisa est in Belgicam, Celticam & Aquitanicam. Belgica mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot iam possidet sæculis: alteram, Picardiam scilicet, Campaniam, Normandiam (quanquam hæc duæ postremæ non in totum sub Belgio continentur) & reliquam Belgii partem possident Dux Lotaringiæ, Iuliæ, Cliviæ, Archiepiscopus Trevirensis, Moguntinensis, Colonienſis, Episcopus Leodiensis & alii. Produxit hæc Belgica, teste Iulio Cæsare, illustriores semper ac fortiores milites quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam nostro sæculo omnem belli molem sustinuerit.

Continet autem circiter 320 urbes munitas, & circiter 230 Opida privilegiata, pagos vero plus minus 12000. Et quanquam tota hæc Belgica propter diversas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archiepiscopatus, Episcopatus, coronationem tam Imperatoris Majestatis Aquisgranii, quam Regni Franciæ Sessionis mire inclarescat, illa tamen pars, quæ Regi Catholico semper paruit longe nobilissima est: tum propter ortum ac natalem quamplurimum Monarcharum, Regum, Principum, Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulentissimas urbes, infinita Opida, & innumerabiles pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum divitias, civilitatem, ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolum v Imperatorem motum fuisse ferunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas Provincias esse erigendas: verum propter privilegiorum, Morum, atque Legum in singulis Provinciis diversitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab instituto revocatum fuisse.

Hæc pars in circuitu habet fere 340 milliaria Flandrica, Italica 1000. Continet urbes clausas 208 & circiter 150 Opida, urbibus propter splendorem & privilegia haud inferiora: pagos vero plus minus 6300 majores: minores autem infinitum numerum fere, sicut & diversa Dominia ac Principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Praside aut Governatore totius Belgii.

Eadem in hoc Belgio est administranda Reip. ac justitiæ ratio, quæ in Regno Galliæ, eadem Magistratum nomina, eademque auctoritas Provinciis omnibus. Unus a rege Catholico semper est generalis cum summa

summa auctoritate Praefectus, qui & Burgundiae quoque Comitatus praest, neque enim pra multitudine Regnorum ac Provinciarum ipsius eam, sicut Burgundiae Duces solent, administrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Caesaris eiusque filii Philippi, summæ rerum praefuit ad tempus Georgius Saxoniae Dux. Caroli v Imperatoris tempore primum Margareta Austriae Imperatoris Matertera, qua defuncta soror dicta Caesareae Majestatis Maria Vngariae Regina ab anno 1531 ad 1555, quo Imperatoria Majestas totum Belgium filio Philippo renunciavit, qui successively easdem Provincias demandavit suo nomine regendas Emanneli Philiberto Sabaudiae Duci Consobrino, puta ex duabus fororibus Regis Lusitaniae utroque nato, qui a Rege Ducatus suo Sabaudiae restitutus Praefecturae renunciavit, itaque in ejus locum sutrogata est Regis soror Margareta Patinae ac Placentiae Ducis uxor, cui praeter alia consueta assignatifuere in singulos annos 36 millia coronatorum. Hic Praefectus licet summam adeoque plenissimam haberet per totum Belgium auctoritatem, cuncta tamen majora munera ac officia, ut sunt, Praefidatus, Cancellarius Statuum, ita omnes leges, decreta & negotia sub Regis nomine distribuuntur, atq; emanant. Scire autem hic oportet, antequam de singulis consiliis seorsim quid dicantur, olim duo illa consilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principem fuisse, quod Privatum nuncupabatur: verum crescentibus negotiis in duo diversa idpartiri necesse fuit.

De Consilio Statuum.

Consilium Statuum, ut vocant, quod apud Gubernatorem residet, incerto constat Consiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis negotiorum necessitate plures vel pauciores adhibentur. Constat vero ex diversis Provinciarum Belgii Praefectis, nonnullisque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes subinde adhibentur. Huic ordini unus praest judex seu praes consilii. Cum hoc consilio deliberat Belgii summus Praes super rebus Principis & publicis, puta de bello & pace deque generali totius patriae regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quae ab omni parte adferuntur. Item foedera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi sint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, provisionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaque huc referuntur ex consiliis magis ardua negotia: denique ut summatim dicamus, quicquid conservationem ac protectionem totius patriae intus & foris concernit, in hoc consilio deliberatur. Solent & extraordinariis & magis arduis negotiis adhiberi quoque omnes Ordinis aurei velis, & ex aliis gubernatoribus Provinciarum, officariisque Regis nonnulli.

De Consilio Privato.

Consilium quod vocant Privatum seu Secretum similiter apud Gubernatorem residet. Constat ordinarie 10 vel 12 Consiliariis, iisque Doctoribus aut Licenciatis a Rege vel ejus Locum tenente electis. Hoc cum divisum sit propter multitudinem negotiorum a praecedente consilio Statuum, sibi reservavit quicquid ad justitiam, jus, & politiam pertinet, & inspectionem aliorum consiliorum. Hujus itaque est concedere privilegia, consensum, gratiam,

gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magistri supplicationum vocantur. Hujus item consilii est cognoscere de limitibus, ac confinibus Provinciarum, deque partibus principalibus domini, superioritatis & auctoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Iustitiæ, cæterarumque rerum omnium inspector, quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac viceversa illud quæ politiam ac Iustitiam aliquo modo concernunt cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præsidem.

De Consilio Finantiarum.

In eadem curia residet & aliud Consilium, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter præfetti semper fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis & tres Commissarii docti ac prudentes, cum duobus Gressariis aliisque officariis. Hoc Consilium curam habet bonorum patrimonialium & reddituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorum, Camera rationalis, Receptorum aliorumque Officiariorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quidquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit moderationes ac restrictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regii Thesauri universi.

De Consilio Camera Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilii Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarii & tres extraordinarii, cum nonnullis aliis officariis. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarum regis omnes Thesaurarii & Receptores Brabantie & adhaerentis ditionis. Item agri Lutzenburgici, recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Camerae rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summarie rationem reddere coguntur Finantiarum Consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officiarii, qui perpetuo generalem Belgii Præsidem comitantur vel apud eum resident.

De Consiliis Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provinciis, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariam vocant. Præsent huic communiter secundum diversa loca vel 12 vel 16 vel 18 Consiliarii Doctores & Licentiati, unusque Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adstant pariter Advocatus & Procurator Fisci, Gressarii, Secretarii, aliique Officiarii, omnes a Locum-tenente Regio electi, & a Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet auctoritate cunctarum civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce Provincialibus, Dominiisque Regis contraversiarum, cognitionem habens. Habet & activam & passivam cognitionem fundamentorum, confinii ac differentiarum,

quæ a prælaturis eorumque jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*, eorum enim cognitio ad curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit privilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac provisiones a Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegiis locorum particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regii Officiarii, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimeque summa ejus autoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridem in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque Officiariorum sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctæ devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam econtra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut non revisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiat. Sed nec per revisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Judicatur in omnibus hisce summis Curiis secundum Jus commune, salvis tamen legibus municipalibus singulorum locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidem sunt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lædant, cæteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hæc publicantur in deliberationem & cognitionem prædicti Consilii trahuntur, suntque eatenus in jure fundata, quatenus cum legibus scriptis conveniunt.

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis legatos per singulas fere Provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu redituum aliaque patriam concernentia reveideant animadvertantque, & specialiter in Brabantia, ubi Rex singularem habet in loca sacra auctoritatem. Quapropter mandat etiam ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorum, & si indebitè administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severe corrigitur & reparatur, adeo ut licet singulæ Regionis & Civitates suis etiam legibus & privilegiis vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio a Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiariis suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis utitur in solis confinibus Regni præfidiariis militibus, ea autem loca sunt numero 26 maximi quidem momenti propugnacula. Alia deinde equestris militia ab omni antiquitate observata a Carolo v anno 1547 prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum Equitum, qui distributi in 14 Bendas præcipuis Provinciarum dominis committuntur, atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque Officiarios. Vnus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinariis solvit, is fuit *Art Molckman*.

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex iis libet sili iubet: suisque

fuitque eas sumptibus ad bellum adornat, soluto navium domino quod æquum est. Atque in hunc finem toti rei maritimæ unum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem *Admiralium* vulgo vocant. Is fuit Comes Hornensis, hic omnis prædæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiralius sua manu approbare & confirmare debet antequam indénitatem sibi promittere Mercatores queant. Est & alius maximæ quidem dignitatis Præfectus tormentorum bellicorum, & quicquid id generis armorum concernit, quæ quidem arma ordinariæ Mechliniæ asservari solent, atque horum cura Domino de Glaion Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominis seu bonis patrimonialibus Principis:

Venationes, aucupia & piscationes per hæc tetras pro distinctione Jurisdictionum sunt Principis, Civitatum priorumque; Dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum silvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ sunt; per reliquam totam Provinciam unicuique cum Canibus & Avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium & piscatio. Princeps in singulis fere provinciis suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergenensis, eoque nomine vulgo, Magnus Brabantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ quæque earum regionum Silvæ ad Regis usum non modo venandi, sed & lignandi spectant, estque non minima suorum reddituum pars. Reliqui redditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, aliisque ab omni antiquitate Principibus patriæ attributis consistunt, qui vulgo *Domaines*, Latine *Dominia*, vel proprius *bona patrimonialia* vocantur: sed & vectigalia quædam mercantiarum tam mari quam terra inter eos redditus connumerantur, similiter & redditus quosdam in præcipuis civitates Rex habet, puta in Antverpiam, ubi præter partem suam omnium confiscationum: habet & monetæ, carcerum & piscationum locationem, aliaque nonnulla quæ Regium dominium, ut vocant, mire adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, novæve leges impositurus, convocare solet, certo assignato die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet, tum propter Regiam Curiam, tum quod Brabantini extra ditionem suam nihil deliberent, omnes totius Belgii Ordines, qui sic debite interpellati haud gravate comparent, vel saltem secundo sub multa aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati sunt, pro causa necessitatis conveniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi: Brabantini, Flandri, Artesii, Hannonienses, Valentii, Ryffel, Doray & Orchies, Hollandi, Trajectenses, Zelandi, Namurci, Tornaci & Tournesii, & Mechlinienses. Reliquarum Provinciarum Ordines ut sunt Geldri, Frisii, Luxemburgii, quia remotiores sunt a suis Gubernatoribus (nisi gravissimæ sint deliberationes) convocantur, & cum eo tranfigunt. Cæterum Ordinum generalium tres sunt status: 1 Ecclesiasticus, 2 Nobilitas, 3 præcipuæ Civitates. Horum statuum membra, personæ ac deputati ii qui semper ad id electi fuerunt comparent, vel suos deputant Legatos.

Verum

Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Han- nonienses, Artesii, Namurenses, & Zelandi diversis Commissariis rem expediunt, puta Ecclesiastici Abba- tem; Nobilitas Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles; Civitates vero Consules, vulgo Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos; unumque civitatis Pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigentia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor Membro- rum comparent, quæ quidem 1 v Membra omnes tres supradictos Status repræsentant. Quanquam & hi se- paratim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati 4 Membrorum habeant, ne quid præjudicii illis pariat. Verum communiter quod quatuor ea Membra statuunt id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantum Statuum nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatum Legatos deputant, iique totam Provin- ciam repræsentant. Hoc modo coacto Consilio in præsentia Præfecti Regii Præses, vel quis Statuum Consi- liarius Principis seu Regis nomine petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissime exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactum, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere, nec enim illud hic tyranni- cum locum ullo modo habet, *Sic volo sic jubeo*: quin etsi ad unum pene omnes Ordines Regis voto consensis- sent, sola tamen Antverpia hunc consensum infringere & annullare poterit, siquidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper consentur, si in eam omnes Status, atque singula eorum Membra id com- probant, & in suam portionem consentiant. Quocirca omnino necesse est non modo omnes Ordines seu Status generaliter consensisse, sed & omnium statuum singula quoque Membra consensum suum unanimiter dedisse. Vnde plerunque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pene unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patien- ter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, ut non moderatus Princeps a subditis discretis ac placidis voti sui tandem compos fiat. Si quam pecuniam Principi promiserint, neque eam com- mode in parato habere queant, aliam ineunt, inter se, cum consensu tamen Principis conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponendo, vel alio quodam commodo mo- do pro ratione loci, temporis & occasionis, quæ juxta modum, taxam & proportionem consuetam suo tem- pore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim solvunt, Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvunt; Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatem & digni- tatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis 20 stuferorum. Flandri propter opulentiam suam in florenis 24 stuferorum, & sic reliquæ quoque Provinciæ juxta consuetas taxas, quæ non facile immutantur vel transgrediuntur.

Quod Pontificum jus in hæc ditones attinet, non majus illud est quàm in Regno Franciæ; cunctæ enim no- minationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatum, & c, ad Principem pertinent. Pontifex solam habet confirmationem & expeditionem, nec ullum cujuscunque status laicum vel sæcularè propter quodvis delictum,

vel causam extra patriam evocare potest. Quare si quid ejusmodi præterdat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum, necesse est. Nullum præterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ fortiatu effectum: nisi exequendi potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eæ fere per totam ditionem solvuntur, sed diversis modis: alibi enim solum Ecclesiasticis, alibi vero partim his, partim Loci Dominis, alii undecimam tantum partem dependunt, alii minus, secundum diversarum Provinciarum & Locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Caroli Imperatoris Decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel Locis Sacris ullam Rem immobilem absque Principis licentia coemere.

INDEX TABULARVM BELGII INFERIORIS.

I Belgii universalis

I v Hollandia

v II Artesia

II Flandria

v Zelandia

II x Hannonia & Namarcum

III Brabantia

v I Geldria & Trans-Isalania.

I x Lutzenburgicus Ducatus & Trevirësis Provincia.

Ad Regimen Belgii hujus pertinet etiam Frisia, quæ inter Germaniæ Tabulas, prima est.

Belgium sive Germania Inferior.

Regio.
Nomina & in-
de deducta.

REGNUM Gallie, qua potui fide, hæcenus perlustravi: *Germania Inferior* nunc adeunda est: quam ut patriam mihi longe charissimam, adibo perquam libens. Ut autem ab ipso nomine ordiar: Partem Europæ, quæ hoc tempore *Germania Inferior*, *Belgium* dictam Cæsari nonnulli volunt, in quo scribit se tres legiones collocasse, Hircius quatuor. Marlianus tamen & Glareanus pro Vrbe, non pro Regione accipiunt. Vnam Urbem capacem esse quatuor Legionum fortasse vix credit Vegetius. Ipse etiam Cæsar sub Belgio plures Civitates comprehendi, lib. v docet; ubi dicit Britannæ maritimam partem ab iis incolis, qui prædæ ac belli inferendi causa ex Belgio transierant, qui omnes fere iis nominibus Civitatum appellantur, quibus orti Civitatibus pervenerunt. Non tamen sub Belgio totam Belgicam intelligit. A Belgio enim, (eodem libro) Nervios, Morinos & Esiuos, Belgicæ populos, distinguit. Partem Belgicæ itaque secundum Ortelium videtur vocare Belgium, eam fortean, quæ versus Septentriones est, quæ Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, Geldriam & Cliviam complectitur. Alii Belgicam quam tertiam Gallie partem constituit Cæsar, nuncupant. Quam vocem nonnulli ab Vrbe hujus Regionis celeberrima, nonnulli a Belgio quodam Belgarum Duce, alii aliunde derivant: Hadrianus Junius Belgarum appellationem ad Nationis ferociam referendam autumat, ut sint *Belgæ* quasi *Velgæ*, hoc est atroces & violenti: nisi mavis, inquit, *Belgæ*

Belgas mutatione secundæ vocalis in primam, dici velut *Belgas*, a dimicandi pugnandique ardore ac studio: est enim *Bulgen*, conferere manus, ac configere. Regio tamen quæ nobis præ manibus, est tantum dimidia circiter ipsius Belgicæ pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie. *Germania* quidem quod lingua, moribus, legibus, & vitæ institutis parum ab Alemannis & reliquis Germanis discrepet. *Inferior* vero quod Mari propior sit reliqua *Germania*, & *Superioris Germaniæ* respectu Campos Agrosque situ humiliores habeat. Vulgo *Nederlant*, Gallis *le País Bas*. Appellatur quoque per universam fere Europam *Flandria* Synecdochice, vel propter illius Regionis potentiam & splendorem præ reliquis partibus: vel propter primam & celeberrimam illic commercia, & Nundinas Brugenses vetustissimas, notissimæque Emporia, vel denique quod Gallia, Angliæ, Hispaniæ & Italiæ finibus propior, nota magis & divulgata sit. Atque hæc de nominibus: sequitur Situs sive Quantitas. *Germania Inferioris*, *Belgii* vel *Belgiæ* (nam voces has promiscue usurpabo) Termini, ab Aquilone Oceanus: a Meridie Lotaringia, Campania & Picardia: ab Ortu Rhenus & Mosa Fluvii: ab Occasu Mare. Vicinos autem habet hos Principes, Comitum Frisiæ Orientalis, Episcopum Monasteriensem, Ducem Cliviæ, Archiepiscopum Coloniensem & Trevirensis, Regem Gallia. Is igitur est Situs: sequitur jam nunc Qualitas: cujus causa plurimum Clima. Subest *Germania Inferior* medio Septimi, totique Octavo Climati: inter Gradus Longitudinis quidem $xxii$ cum semisse, & xxx ; Latitudinis autem inter xli cum semisse & $liii$ cum sem. Maxima Dies Æstatis ad medium Climates hor. est xvi & ad initium Noni hor. xvi cum tribus quartis. Continet vero omnes Parallelos, qui sunt inter xvi & xxi . Aër in Belgio humidior est, sed tamen qui Incolarum sanitati conducit. Æstates jucundæ, peramænæ, & temperato calore tolerabiles: non fervent æstu, non abundant Muscarum Culicumque examinibus, non tonitru quatuntur. Terræ motus vero rarissimi. Hyemes longæ, ventosæ. Spirante Aquilone vel Euro subitum excitatur & arctum gelu: Austro vero & Zephyro tepescit Aër, frigusque in pluvias convertitur. Ager multis locis sabulosus: qualis est, magna pars Flandriæ Teutonicæ, & Brabantia fere omnis, Frumenti tamen aliarumque Frugum mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertilissima, ut Zelandia, Flandria Gallica, Hannonia, Artesia, Geldria. Ac Frumento, Hordeo, Siligine, Lino, Cannabi abundat. Fructus etiam omnis generis profert magna copia, Mala, Pira, Pruna, Cerasa, Mora, Mala Persica & Armeniaca, Nuces Avellanas, Mespila, ac nonnullis locis Castaneas. Rubia item Tinctorum hic abunde colligitur, & per omnes Europæ oras cum magno lucro distrahitur. Fodina Metallicæ magni momenti nullæ. Quod ad Arbores aliaque id genus, jucundum præbent ad spectum densæ, bene ordinatæ & fructibus onustæ Arbores, nec non materiam ædificiis & igni præbentes, omnis generis altissimæ & miræ crassitie, quæ hic magno numero, reperiuntur. Lauri & Cupressi rariores. Tiliarum vero copia maxima, vulgo *Linders*, forma & foliis ulmis simillimæ sunt, sed proceriores ac citius proveniunt. Nam xvi aut $xlix$ annorum spatio viri medii crassitudinem adæquant. Harum quoque in ædificando mediocris est usus: fiunt præterea ex iis carbones, pulveri nitrato saligneis aptiores. Inter corticem & lignum reperitur lanugo quædam instar Cannabis, unde funes & vincula confici solent. Ejus tamen

Situs.

Aëris temperies.

Soli fertilitas.

P p ij

folia

folia quamvis tenera, Animalia multa respuunt, ut Virgilius hoc carmine indicat:

Nec Tilia leves, nec terno rasile Buxum. Et Ovid. *Nec Tilia molles, nec Fagus & inuiba Quercus.* Habet & magna copia Taxum, arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcubus prætantissimam suppeditat. Ex ejus succo venenum conficitur, quo se exanimasse Cattivulcum Eburonum Regem memoriæ prodit Cæsar. Est & aliud Arboris genus, quod alibi fortean non reperitur. (Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupant) quæ species Populi Albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia succrescit, ejusque ad res varias usus, imprimis Bruxellæ. Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet. Boves, Equi, Oves, Pecora Armentaque nusquam terrarum nascuntur, aut aluntur. Equi imprimis grandes, robusti, bello apti, Boves opimi, præsertim in Hollandia & Frisia, quibus unus bos pondere sæpissime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guicciardinus homo Italus, cui nostra Belgica ob accuratissimam verissimamque descriptionem plurimum debet, refert Comiti Hoochstratenfi Mechliniæ bovem dono datum, cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum: quem is propterea depingendum, in Palatio suo curavit. Laxos capacisque uberum vaccarum sinus, lactisque copiam quid ego conimemorem? Constat namque aliis quibus Hollandiæ partibus eas æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in multatralia refundere. Multa hic ne prolixior sim, prætereo. Ad venationes exstimulant, cum alia, tum Damæ, Cervi, Capræ, Capreoli, Apri, Meles sive Tassi, Lepores, Cuniculi, quibus abundat. Ad aucupia autem invitant cum aves aliæ, tum Accipitres, Vultures, Perdices, Phasiani, Turtures, Coturnices, Turdi, Ciconiæ, Anates, Anseres & Scolopaces, quas *Rusticulus* Plinius, *Rusticus Perdices* Martialis vocat, vulgus *Sneppen*. Nemesianus eas ita describit:

— *Præda est facilis & amara Scolopax*

Corpore non Paphiæ avibus majore videbis.

Illæ sub ægeribus primis, quæ proluit humor,

Pascitur, exiguis sectans obsonia vermes:

At non illa oculis, quibus est obtusior, etsi

Sint nimium grandes, sed acutis naribus instat

Impresso in terram rostri mucrone, sequacæ

Vermiculos trahit, atque gula dat præmia vili.

Non desunt etiam Gallinæ Africanæ & communes magna copia. Sed de his satis, ad alia pergamus. Quomodo Belgicæ Provinciæ conjunctæ sint, inque unum corpus coaluerint, quomodo item ad Carolum v & Filium ejus Philippum devolutæ sint, operæpretium est cognoscere. Ludovicus Malanus Comes & Dominus Flandriæ, Niverniæ, Rastellæ, Salinarum, Antverpiæ & Mechliniæ, post Matris vero obitum Comes Burgundiæ & Artesiæ, uxorem duxit Margaretam, Filiam Ioannis Ducis Brabantiæ, quo cōjugio ipse Dux Brabantæ, Limburgi & Lotaringiæ factus est. Ex hac unicum Filium genuit *Margaretam*, Ditionum paternarum hæredem; quæ anno **CIOCCCLXIX** Gandavi nupsit *Philippo Valesio* Duci Burgundiæ, cui ob virtutem singularem cognomentum fuit *Audaxis*. Vixit is annos **LXX**. Obiit Hallæ juxta Bruxellâ anno Christi **CIOCCCLV**. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippum Valesios: Catharinam, Mariam, & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Lupoldo Duci Austriæ nupsit: Maria Amedæo, Duci Sabaudie: Margareta Comiti Hollandiæ & Hannoniæ. *Antonius Valesius* a patre constitutus Dux Brabantæ, Lotaringiæ & Lim-

Animalium va-
rietas.

Imperium ma-
iorum.

& Limburgi, uxorem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi, ex qua filios suscepit Iohannem, maritum Jacobæ Comitissæ Hollandiæ, & Philippum, ambos Brabantia Ducis. Antonius cum fratre natu minimo Philippo Valesio periit in bello Gallico ad Teroanam anno *cio ccc cxv*. Filii Antonii sine liberis postea extincti, patrum *Iohannem Valesium* heredem reliquerunt. *Iohannes* igitur *Valesius* qui *Intrepidus* dictus est, quum esset è fratribus natu maximus, anno *cio cccc i v* patri successit, auctusque Fratrum Nepotumque; obitu multis & amplis ditionibus, misere & præter fas trucidatus est anno *cio cccc x i x* a Carolo Delphino propter Ducem Aurelianensem, cum quo capitales inimicitias & quidem apertas quamdiu vixit, susceperat. Liberos reliquit Philippum, Margaretam, Isabellam & Catharinam. *Philippus* cognomento *Bonus* vel *Pius*, *xxi i i* ætatis anno Patri suo successit in Ducatu Burgundiæ, Comitatu Flandriæ, Burgundiæ, Artesiæ, Marchionatu Imperii, Salinarum & Mechliniæ: Hic Atrebatum cum Carolo *v i i* & cum Duce Aurelianensi pacem contraxit, eumque è carcere in quo annos jam *xxv* ab Anglis detentus fuerat, liberavit, soluto insuper pretio redemptionis, & sorore Maria ipsi in uxorem data. Hic obitu Theodorici Comitissæ Namurcensis factus est ejus Comitatus hæres: obitu Philippi, auctus est Ducatibus Brabantia, Lotaringia & Limburgi: obitu Jacobæ, Comitibus Hannonia, Hollandia, Zelandia & Frisia. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei accessit ab Elizabetha, Antonii Patris sui Vidua. Ita factum est, ut unius Philippi Boni imperio subjectæ fuerint amplissima & opulentissima Provincia Burgundiæ utriusque, Brabantia, Limburgi, Lutzenburgi, Flandriæ, Artesiæ, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Namurci, Frisia, Mechlinia & Marchionatus Imperii. Uxorem is habuit Isabellam Portugalliæ Regis filiam: vixit annos *lxx i i*, obiit anno *cio ccccl xvi i i* uno Filio tot Provinciarum hærede relicto *Carolo Audace*, qui non tantum patrium Imperium servavit, verumetiam auxit, adjuncta Geldria, Zutphania & Ducatu Iuliacensi. Atque hic est *Carolus* ille *Carolus v* *Abavus* nati anno *md* ex Ioanna Ferdinandi Regis Aragonum filia, Philippi Austriaci uxore: qui *Philippus* filius fuit Maximiliani Austriaci, ex Matre Maria Filia *Caroli Audacis*. Sub his Provincia quæ antea plures Dominos habuerant, conjunctæ, in unum quasi corpus coaluerunt, atque hodie communi Belgicæ vel Inferioris Germaniæ nomine censentur. Bello autem jam olim nobiles Belgæ. *Cæsar* i *Commentar. de bello Gallico* libro, omnium Gallorum eos vocat fortissimos. Sic enim scribit: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgæ: propterea quod a cultu atque humanitate Provincie longissime absunt, minimeque ad eos sepe Mercatores commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important: proximique sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt, quibus cum contumenter bellum gerunt. Quæ de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod sere quotidianis præliis cum Germanis contendunt, eum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.* Horum quantum robur quantumque libertatis defendendæ studium fuerit, ex eo cognosci potest, quod Romanorum Imperium summa vi avertere etiã *C. Cæsar* tempore annexi sint. Itaque contra ipsi copias distributum cõscripserunt. Bellovaci *lx m* armatorum; Suesiones *l m*. Nervii (quorum adeo fuit indomita feritas, ut nunquam in id temporis Mercatores passî sint ad se Vina aut res alias venales deferre) etiam *l m*. Atrebatæ & Ambiani *x m*. Morini *xxv m*. Menapii *i x m*. Caleti *x m*. Velocassæ & Veromanduique *x m*. Aduatici *xi i x* millia. Condrusi, Eburones, Cæmani *xl* millia. Ut summa fuerit

fuerit cclxxii millium armatorum lectissimorum teste Orofio: vel ut Cæsar ipse prodidit ccclviii. Bello ergo jam olim nobiles, ut ex Cæsare didicimus. Idem Cæsar ii Commen. Solos esse ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbrofque intra fines suos ingredi prohibuissent: eaque re factum, uti rerum istarum memoria magnam sibi auctoritatem, magnosque spiritus in re militari fumerent. Experti id etiam nostro seculo tot peregrini exercitus, qui tanquam tirones cum veteranis congressi, in civibus, rusticis, nautis, ferociam, & vim veteranorum deprehenderunt. Belgii xvii sunt Provinciae, quas Carolus v Imperator omnes possedit: in quibus sunt Ducatus iv, *Brabantia, Limburgi*, qui cum Comitatu Dalei & Dominiis Valckenburg ac Rode le Duc, Brabantiae annexus est, & a Iustitia, & Cancellaria Brabantiae dependet: *Luxemburgi & Geltria*. Comitatus vii, *Flandria, Artesia, Hamonia, Hollandia, Zelandia, Namur & Zutphania*: Marchionatus *Sacri Imperii*, qui i v Civitates principales habuit, *Nivellam, Lovanium, Bruxellam & Metropolim Antverpiam*, nunc Brabantiae pars est: Dominiia v, *Frisia Occidentalis, Mechlinia, Ultra-gi, Trans-Isalonia & Gruninga*. Urbes habet Belgium plurimas, easque munitissimas, quarum numerum, ut *Opidorum & Pagorum* apud Mercatorem habes. Inter urbes autem maxime excellent, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Silva-Ducis, Gandavum, Bruga, Hipra, Mechlinia, Cameracum, Atrebatum, Tornacum, Mons, Valenciæ, Insula, Durdrechtum, Harlemum, Amstelodamum, Lugdunum Batavorum, Nannurcum, Ne-magnum, Trajectum*, & alia. Lacuum, stagnorum & paludum maximus in Belgio numerus, quæ præter Pisces quos magno numero suppeditant: Regiones istas adversus hostium impetus muniunt. Flumina in hac Regione perpauca oriuntur, sed alibi orta maxima non pauca scindunt eam beantque plurimum. Præcipua sunt, *Rhenus, Mosa, Scaldis, Amisus*: Minora *Mosella, Lisa, Aa, Sumbra, Dela* & alia permulta. De Rheno & Amisi dicemus in Germania. De Mosella diximus in Lotaringia. Reliqua hic describamus. *Mosa* profluit ex Monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, haud longe ab Araris Matronæque fontibus: & in Septentrionem procurrens *S. Theobaldi Fanum* (*S. Tibaut*) radit, ubi navigabilis esse incipit: inde *Virdunum* perlabitur: ab eo in *Cœciam* vergens, *Mosonem & Mafiacum* pergit. Inde ad Septentrionem se convertens *Carolomontem, Boviniacum, Dinantum & Namurcum* lustrat: ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum *Græcum* se flestit, atque *Hoyum* contemplatus, & *Leodium, Trajectum* perlapsus, ac *Stochemum, Ruremundam & Venloium* præterlegit: ubi ad Occidentem conversus *Cuickam, Graviam, Ravestienum & Megenam* adluens: post apud *Herwerdum* pagum recepta *Rheni*, traditaque vicissim sui parte, cum *Vahali* commiscetur: & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim *Lovesteinum* labuntur: ubi *Insulam Bomelianam* includunt, ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso *Merova* nomen accipiunt: atque ita *Worcomium & Gorcomium* præterlapsi, maximo sinu *Durdrechtum* perveniunt, ibique facta *Insula Iselmonda*, *Mosa* proprium nomen recipit, idemque retinens *Roterodamum & Vlaerdingam*, præterlapsus nobili ostio circa *Brielam* Oceanum tam violenter ingreditur, ut longo spatio cursum retinens æquam suam dulcem conservet, idque maximo cum fructu. Præter alios enim pisces viam aperit Acipenseribus,

Urbium nomina

Lacus.

Flumina.

feribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maxime expetunt, inveniunt, ejusque ductum donec in flumen perveniant sequentes, facillime capiuntur. Quod aliis fluviis innumeris non contingit, quod placide mare ingredienti & cursum suum non servantes, aquam suam falsam efficiunt, quales sunt Sequana, Iberus, Tamesis, alique permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tiberis, Rhodanus, Garumna, alique fluvii rapacius longiusque Mare ingredienti, idem efficiunt quod Mosa, alliciunt nempe & adducunt Acipenser, sed non tanta copia. Præterea Mosa, aut ut alii Viri docti malunt, propter utriusque fluvii affinitatem, Rheni Acipenser, meliores, gustui ac palato gratiores & majores videntur, quam Maris Mediterranei. Colore sunt argenteo, & lucidiore, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui 400 librarum pondus excedant. Memoriae prodit Guicciardinus, se vidisse Acipenserem in foro Antverpiensi 420 librarum, eundemque longitudine x l i pedes Antverpienses excessisse: & alio die mane ibidem l x x simul vidisse, quorum minimus v pedum longitudinem superabat. Piscis hic in Hollandia, Zelandia & Frisia mense Aprili primum conspicitur, & tres menses continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, inprimis in Angliam mitti solet: sale etiam conditur, idque magna copia, quo pacto facile a putredine conservatur, & præter id quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, sed delicatissimi capiuntur. Ex hoc mari Mosa ostium quoque subeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mire pinguescunt Salmones, Trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item Lampetræ, Aloæ, Mugiles, Congri & alii optimi quique Pisces, quos hic brevitatis gratia omittimus. Id autem non caret admiratione, quod viles fere sint isti pisces, si in Mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingressi sunt aquas. Fluvius hic præterea, sponte & natura sua producit præter alios Pisces, Trutas genuinas, & Lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. *Scaldis* Ptolemæ *Tabuda*, Belgis *Schelt*, Gallis *Escale*, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant *D. Martini*, quo inter *Castellum* (*Chastellet*) & *Bellivorum* (*Beau-revoir*) duo Gallorum propugnacula, placidus incedens, Cameracum urbem Imperialem adit, eamque perlabitur: Hinc Hannoniam regionem petens, Valencenam urbem nobilem suis aquis dilatat: hinc navigiis vehendis se commodum præbens, ac Hania recepto, Condatum præterfluit: ac deinde flumine Scarpa auctus S. Amandum lustrat: ab eo in Septentrionem vergens Tornacum, Aldenardam, & Gandavum urbem celeberrimam perlabitur, ubi flumina duo Lisam & Liviam, aliasque aquas recipit. Sinuosis inde flexibus multisque Mæandris Teneramundam pergit, ibique Tenera amne recepto, ad dextram fluvium, Rupelmundam petit: ibique Rupelam, ac paullo post Delam suscipit, unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ mœnia adluit: Emporioque huic Portum insignem, & tutam navium stationem efficit: deinde paullo longius progressus bipartito cursu Brabantiam ac Flandriam a Zelandia discriminat: siquidem sinistra in Austram contortus ac desexus, Flandria oras ac littora persequitur, alioque nomine insignitus *de Hont* a latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuytbevelandiam ac Walachriam in Oceanum occidentalem patet aditratu, ac rursus in has oras accessus: dextra vero relicta Brantiæ sinibus continuato cursu, servatoque veteri

alveo per Scaldia Insulae littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Ceterum flumen hoc estum Oceani reciprocantis sentit Gandavum usque, ab ostio Milliaribus (hiscæ tamen adnumeratis ejus anfractibus) plus quam xxx. Subeuntque flumen hoc Acipenseræ, Salmones, Trutæ, Lampetra ingentes, Rhombi, Congri, Alosæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locusta admirabiles, Sardæ, alique permulti Pisces delicatissimi qui ex Mari adverlo amne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus aqua ipsis ad id aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & astatem præter majores Pisces, tantus numerus pisciculorum minorum, vix natotum, capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo videtur. Flumen hoc quoque plurimi Canes Marini, & Turfiones ingrediuntur, quæ duo genera Piscium ex eorum numero sunt, quæ non ova, sed membris propriis fœtus jam formatos & perfectos pariunt. Canes Marini suos terragignunt, & suis uberibus, dum ad mediocrem magnitudinem pervenerint, lactant. Præterea Fluvius hic ex se, nullo Maris adminiculo, varia toto anno Piscium producit genera, quorum hæc sunt præcipua: Lucii, Barbi, Tinca, Cyprini nobilissimi & commune pondus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alii Pisces permulti majores & minores. Anguilla variæ, varia Cammarorum genera, & in Fluminis Ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex Mari subeunt. Itaque Fluvius hic subsidio Maris, Piscium multitudine & varietate nulli, non modo Gallia, sed nec totius Europæ Fluminum cedit. Aa prope Teroanam oritur, & in Cæciam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus (prope quam anno c1510 inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est) in Britannicum Mare se exonerat. *Lisa* vulgo *de Leye*, in Artesia oritur, in Pago Lisburgo (*Lisbourg*), qui hinc nomen obtinet, prope Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meninas (*Meenen*) contempletus, inde Contracum medium secans, Gandavi cum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis inique optimis abundat. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabis* Cæsari, in Hannonia prope Pagum Novionem (*Novion*) nascitur, & in ventum Hellepontium conversus, Iustratis Opidis, quæ vulgo, *Landrecy*, *Sassene*, *Barleymont*, *Mabeuge*, *Merne*, & *Chasselle*, tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans. *Dele* in Brabantia, prope Pagum Tilam oritur, & versus Septentrionem tendens Waveram petit: deinde Lovanium permeat tribus inde Milliaribus distitum; & cursum istum tria circiter Milliaribus, postea in Occidentem flexus, multis Brachiis Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor Milliaribus a Rupelmonda, admodum auctus in Scaldim definit. *Sena* (*la Seine*) nomen, ut videtur, obtinuit, a Senonibus Britannia populis, cum in hæc Regionem ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope Opidum *Sogum* in Hannonia: & ad ventum Hellepontium vergens, Hallam petit: & Bruxellam perlapsus Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechliniam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodienses prope Opidulum *Per* oritur: & in Septentrionem conversus Eindovam interluit: inde pristinum cursum servans Silvam Ducis petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera*, prope Tungros in Leodjensi quoque Diocesi, scaturit, & in Occidentem versus Bilsenum, inde Halsiletum (*Hasselt*) & Diestum interluit,

interluit, unde Sichenum & Arschotum perlapsus, in Delam effunditur. *Nesba* prope Pagum *Rheti* originem habet, & ad ventum Africum conversus opidum *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, Dufflenum & Walemum adluit, & paullo post Delæ miscetur. *Rneur*, vel *Rhoer*, forte *Adra* Tacito, ut scribit Ritheimerus, prope Pagum *Bulnge*, in agro Iuliacensi, oritur, & Cæciam sequens Duram & Iuliacum perlabitur, & tandem Ruremundæ, cui nomen indit, in Mosam delabitur. Sunt & alia minorum gentium Flumina, quibus delineandis brevitati studeo, superfedeo. Quæ cum Torrentibus & Rivis, quos etiam, ne lectori tædium pariam, prætereo: Præterquam quod incredibilem Piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoque momenti sunt in comæatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum fluminum adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque Navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla Civitas aut locus inveniatur, qui Navigia & quidem magna, non admittat. Vivis tamen aquæ Fontibus, ut plurimum Regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per Inferiorem Germaniam sunt, Fluminibus: sequitur ut aliquid etiam de Oceano dicamus: cum & propter affinitatem aliasque causas non tantum Membrum, sed & Provinciæ ipsius Caput sit. Magnam igitur immo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: & si intumescat & commoveatur formidabilem. Nam tanta sæpe vi, tantoque furore commovetur ac tempestatibus horrescit agiturque, ut spatiosos campos & totas aliquando regiones abluat ac mergat: inprimis autem circa Zelandiæ oras, magnas sæpe irruptiones fecit. Incolarum autem industria, illi aggeres & Chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte Cauri cum summo Maris æstu & aquis vivis collisio fiat. Venti qui Mare præ cæteris turbant, idæoque regioni maxime noxii, sunt Caurus, Zephyrus, & Libs. Novilunio quoque & Plenilunio præter duo Æquinoctia quibus maxime, (Cornelio Tacito teste) intumescit Oceanus, acerrime vexatur. Quoties enim cum Sole congregitur Luna, atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plene conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum, ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus Æstus alios novimus & experimur commodos, alios incommodos. Illos quidem quod Aquas purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) æstu & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat Navigantes. Nam ut inquit Veget. lib. IV de re militari cap. XLII, hæc reciprocantis meatus ambiguitas Cursum Navium secunda adjuvat, retardat adversa. Hos autem, Inundationum & perruptionum violentia. Nam tanta sæpe vi terris immittitur Oceanus, ut etiam vasta Flumina retroagat, inundans abluensque spatiosos campos, ut supra quoque attigimus. Scribit hoc Pomponius Mela, clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hæcenus: cum autem indicaverimus quantum nonnullis hujus Provinciæ Regionibus detrimentum adferat Oceanus, ubi commoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus manet, universam Provinciam adficit, quibus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam Incolarum partem alere posset. Atque hinc fit ut Provincia hæc totius fere Europæ sit quasi Portus & Forû, ita ut ibi infinita Mercatorum

Mare.

Commoditates
maris.

& Negotiatorum sit multitudo & veluti Chaos quoddam tam Incolarum, quam extraneorum. Emolumentum, præter hæc, Oceanus, dignum certe sua magnitudine regioni adfert, quod, ut quisvis per se videt, in copiosa Alecum, Pisciumque omnis generis captura, fidem omnem superante confilit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, sed etiam tenuiorum hominum sustentationi inserviunt: nec solummodo victum, sed & opes Incolæ inde sibi parant. Quod enim ipsis superest, magnæ parti Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, Angliæ, aliisque regionibus sufficit: imo in ipsam usque Italiam plurimi ab ipsis Pisces muria conditi mittuntur, inprimis Salmones & Aleces. Cum autem hæc negotiatio piscium muria conditorum maximi momenti sit, tres eorum species præcipuas recensebo, nempe Alecem, Asellum majorem & Salmonem. Primum de Alecibus quorum proventus præcipuus, agemus. Aleces in nullo reperiuntur fluvio, vel Mari Mediterraneo, Hispanico, aut alio (nisi fallor) sed in hoc solum Oceano Septentrionali: earum magnitudo, forma & bonitas neminem laet. Hæ postquam ex Arctici Maris latebris discedentes, id quod præcipitante jam vere solet fieri, velut commutatis natalibus in æstiva contendunt, tanta interdum multitudine, ut oppositis retibus silli nequeat impetus, quin illa rapiantur ac liquidi Equoris faciem offuscant: (quæ causa est cur tam copiosa sit illarum in retia insularum captura:) tum vero classes variæ, inter quas Hollandica, Zelandica, Frisica, Gallica, Britannica & Scotica, quasi ex condito ad evitandas similitates & contentiones partitæ inter se certas ac definitas stationes sub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, singulæ pro viribus illi piscium generi insidiantur navigiis rotundis, alvo panda, obtusa prora, quas *Busus* nuncupant. Hi pisces vivi, quoad ejus fieri potest (nam simul cum deserto salo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & evisceratorem, cui præ cæteris omnibus liberalissima merces datur, aperto prius jugulo exenterantur, dein per salitorem condiuntur, festinatis operis, inde conduntur salamentariis cadis: (*Orcæ* Latini dicunt) postea venditi, per Alecarios Cupariosque de integro stipantur, inani turba quæ lactibus aut ovis caret, numero submota, nova muria obruuntur, postremo per delectos juratosque arbitros bonitatis fides exploratur, sigilloque addito obstringitur, non absimili religione a vetere, qua *Diana* Sacerdos *Lemniæ Rubricæ* probatæ notæ sigillo impresso insigniebat, uti Galeni testimonio constat. Atque istud quidem primum genus Alecum est, conditaneum seu muriatum nominandum cum Plauto: alterum est quod leviter salitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius colorem ducit, unde *Soretium* nuncupant, quod subruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorvus* vocitetur. Ista Alecū piscatio quantum operæpretium, quantam reipub, inprimis Hollandicæ & Zelandicæ utilitatem præstet, quo ore efferam ignoro, quando non unius, sed plurium Civitatum salus inde pendere videatur: inde plebs urbana pariter & rustica victum quaerunt, æs alienum dissolvunt, familias sustentant, opes qualescunque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piscis genus, quod condiri solet Latinis vocatur *Asellus Major*, ad differentiam Minoris, vulgo *Cabelius*. Hic certe piscis inter minimos habendus non est: & reperitur aliquando lx librarum, atque optimus est. Multis anni temporibus, sed potissimum tempore quadragesimæ locis huic Mari proximis, inprimis in Mari

Frisio

Frisio capitur, magnaue ejus copia sale condiri solet, magnum emolumentum regioni quotannis adferens. Tertium genus Piscium præcipuum, quos sale conspergi dixeram, Latinis vocatur *Salmo*: optimus quoque tam recens quam conditaneus. Piscem hunc Hollandia & Zelandia proferunt, omnibus fere mensibus, sed maxime Aprili, Majo & Junio: cujus tanta sale conditur copia, ut collectum in caput fœnus annum 200000 Coronat. excedere credatur. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Planum & æquum est Belgii solum: pauci in eo reperiuntur Colles, Montes pauciores, præterquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniæ locis, ubi densiores sunt, & apud Leodienfes sunt quoque plurimi. Nemoribus Silvisque, quantum voluptati aut venationi satis est, aut regionis decor exigit, sparsim ornatur. *Arduenna Silva* tempore Julii Cæsaris (ut ipse scripto mandavit) totius Galliæ maxima erat, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum a flumine Rheno ad Nervios (nunc *Tornacenses*), & Rhemorum pertinens, millibus passuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ Silva cum ea adæquari potest: sed cum hodie sit bene culta regio, multum ipsam de pristina magnitudine amisisse videmus: ita ut pars quoque superflua sæpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta, est a Theonis-Villa prope Leodium usque, quod spatium ad xxx milliaria se in longitudinem extendit. In medio sita est urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Frisio teste, Longitudinis continet grad. 26 & min. 40. Latitudinis vero grad. 50 & min. 4. Arbores habet hæc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudinis, quæ eam non minus fructuosam quam jucundam efficiunt. *Arduenna Str.* Adcolis *Ardenne*, Rhenano *Luitticherwald*, (quod sonat *Leodienfium Nemus*) dicitur. *Mormauia* (*Mormau*) Hannoniæ Silva amplissima, initium sumit prope Quercetum (*Quetsnoy*), & ad Meridiem se longius in Veromanduos extendit: ac multa in se continet Opida, Pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœnissima. Carbonum hic magna conficitur copia: unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ esse arbitrati sunt: alii tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem spectasse asserunt, inter Mosam & Sabin, & amœnam Archiæ Silvam ex ejus esse reliquiis, in qua Pagus cognominis egregia arce munitus continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum esse solet. Amœnissima *S. Amandi Silva*, in Hannonia quoque sita est: dicitur etiam *Silva Raymensis*, ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope Pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas usque excurrit, magna latitudine & spissitudine. *Silva Raymensis* est Domini *d'Emery*, qui propterea magnus est Hannoniæ Venator: Hæc enim dignitas hujus Silvæ propria est. *Silva Faignensis* (*le bois de Faigné*) in Hannonia quoque sita, prope Avénas initium habet Magetobriæ (*Masieres*) usque fere pertingens, spatio xvi milliarium, & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomē, quāvis corruptū a Faunis & Satyris: qui forte hinc a Poëtis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus silvæ primi Incolæ tam essent feri & immanes, ut non multum a brutis differrent. *Soniensis Silva* duobus aut tribus telicibus Bruxella distat, in Meridiem Brennam usque Alleudam & Brennæ Castellum excurrit, spatio lxx milliarium. Magna est certe & non contemnenda

*Montes.**Silva & Norma.*

temnenda Silva, ita ut in circuitu amplius septem passuum milla pateat: & tot in ea sunt Vrbes, Pagi, Abbatia & Monasteria, ut miraculum videatur: ideoque non pauci ætate Nobiles & Cives honestiores cum tota familia se eo recreationis gratia conferunt ibique ad septimanas tres aut quatuor remanent. *Saventelos*, Lovanio, Bruxella & Vilvordia includitur. Silva amœnissima est, nomenque accepit a Saventria pago illi adjacente. *Grootenhout* itidem Brabantia Silva est, non multum supra Turnholtum sita, in qua nascitur fluvius Ada, qui postea in Flumen Netham se exonerat. Silva est magna, in qua Regina Maria, ad quam Turnholtum pertinebat, multum venari solebat. *M. luyne* Namurci silva, prope Namurcum Urbem iniuriam fumens: & ingenti latitudine ad ventum Africum porrecta, Philippopolin versus: prope Mosam usque extendit. *Niepe* Flandria silva primaria, non procul ab Artesia finibus, duobus a Flumine Lisa, Castello Morinorum & Baliolo distat miliaribus, quamvis diversis sui partibus amœna est, ampla, & antiquissima Silva, arcem & opere, & Natura continens munitissimam. *Nommen* itidem in Flandria sita est, ac prope Hipram maxima in Septentrionem latitudine se extendens multos Pagos, & Abbatias nonnullas complectitur. *Poodbergia*, silva inter Flandriam & Hannoniam non procul a Gerardimontio & Lefina, magna est, & ob rotunditatem jucunda. *Guilielmi-Silva* in Artesia posita est, prope Rentiacum, ubi pugnam Imperator cum Gallia Rege commisit, anno CIO IOLIV. *Engelswallia*, Geldria prope Arnheim, Silva amœna, in ventum Hellepontium vergit. *Septem-Silva*, sunt VII ingentes & Trans-Isalanis finitima Silva, quæ uni ex quatuor Frisia partibus nomen dederunt, quæ hodie dicitur *Sevenwolden*, quasi dicas *Septem-Silva*: quarum singula multum spatii continent, & pagos plurimos ad spectum jucundissimos. Sed hæc hæcenus de Silvis. Ad Opera publica venio. Innumera in hisce regionibus magnifica Tempa, plurimæ Abbatia, innumera Cœnobita & Monasteria, plurima Xenodochia, Nosocomia, Prochodochia & Orphanotrophia. Certe in una urbe Antverpia duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur: inter ea augustissimum, *Templum Cathedrale D. Virginis* capacissimum, cum Turri excelsa ccccxx pedum, ex candido Marmore, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in Fluvium navibus tectum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua Tempa, Monasteria, & ejusmodi loca describam, quæ hic & in aliis urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? Quid Ducum Comitumque & Illustrium Procerum sumtuosa Palatia? Quid reliqua tum publica tum privata Edificia? ea si commemorare pergam tempus me citius & locus quam materia deficiat. Quare de his silere melius quam parum dicere. Status harum Ditionum Politicus, de eo etiam non nihil dicamus tam generatim quam speciatim fere triplex est: Primus est *Ecclesiasticus*, in quo præcipui sunt Abbates. Secundus *Nobilitatis*, ut sunt Duces, Comites, Marégravii, Principes, Barones & magni Domini. Tertius *Civitatum*, quem primaria cujusque Ditionis Civitates representant. Hi Status a Principe convocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conservationem & utilitatem ditionum pertinentibus deliberandum est. Status vero Ecclesiasticus ita se habet: Quatuor sunt in

Opera publica.

Ratio gubernandi.

Schole.

Bibliothecæ.
Mores.

sunt in hac Inferiore Germania Episcopatus *Cameracensis*, *Tornacensis*, *Atrebatensis*: hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemenfi, & *Utrajectinus*, qui Archiepiscopo Colonienfi subest. Ad Academias pergo quas hic quatuor *Lovaniensem*, & *Duacensem*, *Lugdunensem* & *Frankegranam* numero. *Lovaniensis* frequentia Collegiorum, Studiorum, Doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt *Lilium*, *Castrense*, *Porci* & *Falconis*, quibus Philosophia traditur. Est & trilingue *Busidianum*, in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Univerfitas ista flagitatione Nobilium Brabantinorum primum constituta est ornataque privilegiis a Ioanne I v Brabantia Duce, anno M CCCCXXVI Pontifice Martino V. Reliquæ nostra memoria erectæ sunt. Ex his tanquam ex Equis Trojanis innumeri Viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt. Viros enim doctos, & omnium facultatum & scientiarum peritissimos Belgium habet: & ut olim, sic & hodie celeberrimos producit. Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. Bibliothecæ hic, variis locis variæ, optimis rarissimisque refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. Incolæ sunt formosi, quieti, parum cholericæ, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum Veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, falsi & interdum dicaces: laboriosi, industrii, fideles, grati in bene meritis, artium, omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfractæ etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest vere & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos æconomos, patresque familiâs: qui formicæ exemplum sequenti condunt sub hyemem, quæ illius anni partis injuria negatura videtur, coemptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæque est vel numerosa vel exigua) non macet in Autumno Bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter Porcum, quorum carnes bonam anni partem esui futuras, dum ver sinum plenum effundat, ita ut divi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, Aurique avidi sunt. Mulieres formosæ, gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis a prima ætate familiariter cum quovis conversari: ideoque & in agendo & loquendo aut alia re promptissimæ: nec vero libertas hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantummodo peragant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina Opida comitant, sine ulla vel levissima criminis suspitione. Sunt admodum continentæ, & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt (de qua viri parum solliciti sunt) sed etiam mercaturam exercent: imo & negotiis reliquis ad Viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tanta dexteritate & diligentia, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zelandia, Viri rem omnem eis committant. Atque hæc vivendi ratione Mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferiortis fortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium indere nomina. Et Nobiles, cujuscunque sint qualitatis aut fortis, Dynastiarum more, plus semper Filix natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicui sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut marito reservantes. Atque hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eos tempore Iulii Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant,

fi ad

fi id occasio postulet nec patriæ soli adstringuntur. Quæ sane res utilissimæ & commodissimæ est: hæ enim affinitates & ipsis & Reipub. non parum conducunt. Indecens autem est, imo absurdum videtur, Adolefcentes vetulas, Senes contra puellas ducere: item ignobilem nobili, Herum ancillæ, Dominam famulo matrimonio jungi. Inprimis vero Belgæ dediti sunt artibus Mechanicis, non sordidis quidem & servilibus, sed nobilioribus: panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulæa tapetiaque conficiendi: quæ non tantum propriis regionis usibus inserviant: sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamque Europam, atque adeo in Asiam & Africam deportentur. In Piæturis nulla æque natio excellit: nulla in Musicis: nulla in variarum linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miscere primus docuit *Joannes Eickius* Belga. Vix est quisquam in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc est Germaniæ Inferioris lingua loqui possit, & Gallica: Nautæ, Mercatores, & Viri litterati, etiam Italicam, Hispanicam, Latinam, Græcam plerique norunt: sunt etiam qui Hebraicam, Chaldaicam, Arabicam. Rei etiam navalis Belgæ peritissimi sunt. Ad victum venio; Vltis est apud Belgas Triticum, Secalis, Avenæ, Farris & Hordei. Legumina præter Fabas & Pisas, non sunt magni momenti: Vicia quoque parum habent, Panici & Milii nihil. Venti enim vehementiores ea sternunt & deturbant. Sobrie ac frugaliter vulgus familiam educare solet. Potus fere est Cervisia, quæ conficitur decoquiturque ex ea quam *Maltam* vocamus: inde adjicitur postea triticeum far mola fractum, cum lupo salictario. Atque hic potus bonus & sanus iis est, qui se ei adsuafacere possunt. Multum quoque bibunt lactis. Opulentiores Vino utuntur. Pane vulgo vescuntur secalitio. Solent etiam veluti festis præcipuis, inprimis nomine ipsorum in digetatis, item Bacchanalibus, convivia instruere, parentes, consanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibiliter commessari: natura enim amant oblectationes, epulas & convivia: Potentiores vero splendide & magnifice epulantur, seque vere magnanimos ostendunt. Nitidas & absterfas conservant domos, ab omni supellectile, & quidem commodissima, instructas, ita ut merito in iis nihil desiderari possit. Et certe pulchrum & gratum habet aspectum ista bene ordinata, munda & copiosa supellex: qua in re fortassis (imo sine dubio) omnes totius Mundi nationes facile superant. Hoc autem habent Belgæ vitii, ut potu se nimio ingurgitent, quo maxime delectantur: ita ut sæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus & ingenium adficiant incommo: idque sine dubio illis immaturæ sæpe mortis adfert causam, juxta illud Prop. *Vino forma perit, Vino corrumpitur ætas.* Et ipsi id quoque norunt, fatentur, & seipsos reprehendunt: sed quid agas? vincit mala consuetudo. Quamvis aliquo modo possint excusari. Cum enim humidus & melancholicus fere semper sit aer: nulla forte re alia melancholiæ isti odiosæ, & sanitati infestissimæ mederi possent: quod Horatius indicasse videtur, inquiens: *Vino pellæ curas.* Istud tamen Terentii nobile quoque dictum servarent: *Ne quid nimis.* Quod quidem ab omnibus, honestioris existimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolæ scito commodoq; sunt vestitu, & pulcre formato. Magnâ deniq; & copiosam exercent Mercaturâ, cujus quæcunq; etiâ easit, peritissimi sunt. Atq; ipsa Belgica, maxima parte, Mercatura & Artibus nititur.

R f

Flandria

Opificia.

Vicia.

Vestitus.

Mercimonia.